

Úvodní slovo na odborné konferenci Nebezpečné pronásledování – stalking

23. listopadu 2011 Konferenční sál Ministerstva vnitra, Praha – Letná

Mgr. Monika Šimůnková, zmocněnkyně vlády pro lidská práva

Vážené dámy, vážení pánové,

je mi ctí a velkým potěšením přednést úvodní slovo na zahájení dnešní odborné konference týkající se nebezpečného pronásledování, kterou pořádá Ministerstvo vnitra ve spolupráci se Sekcí pro lidská práva Úřadu vlády jako **součást plnění Národního akčního plánu prevence domácího násilí na léta 2011 – 2014.**

Na začátku bych nejprve ráda uvedla několik informací týkajících se samotného Národního akčního plánu prevence domácího násilí. Tento **Národní akční plán byl schválen vládou České republiky dne 13. dubna letošního roku, a to na základě doporučení Rady vlády pro rovné příležitosti žen a mužů.** Národní akční plán vznikl po rozsáhlých odborných diskusích na půdě Výboru pro prevenci domácího násilí, který je pracovním orgánem Rady vlády pro rovné příležitosti žen a mužů. Výbor by zároveň měl dohlížet na plnění úkolů plynoucích z Národního akčního plánu. Národní akční plán prevence domácího násilí obsahuje více než třicet komplexních úkolů pro jednotlivé rezorty a zaměřuje se zejména na podporu osob ohrožených domácím násilím, včetně dětí, dále na práci s násilnými osobami, na vzdělávací aktivity a na prohlubování expertízy veřejné správy v oblasti boje proti domácímu násilí.

Jedním z úkolů předpokládaných v Národním akčním plánu je mimo jiné také uspořádání dnešní konference na téma nebezpečné pronásledování – stalking. Ráda bych doplnila, že v příštím roce by měly být uspořádány další konference, a to k problematice ochrany dětí před domácím násilím a ke vzdělávání dětí v oblasti domácího násilí. Tyto konference uložil Národní akční plán uspořádat Ministerstvu práce a sociálních věcí, resp. Ministerstvu školství, mládeže a tělovýchovy. Tematiku těchto dvou konferencí plánovaných na příští rok považuji za velice důležitou, neboť se bude zaměřovat na jednu z nejzranitelnějších skupin, která je ohrožena domácím násilím, tedy na děti.

Nyní mi však již dovoluji přejít k samotnému tématu dnešní konference.

Trestný čin nebezpečného pronásledování, označovaného rovněž anglickým termínem stalking, **byl do českého právního řádu zahrnut teprve nedávno jako součást**

nového trestního zákona účinného od ledna loňského roku. Dle současného znění trestního zákona se stalkingem rozumí dlouhodobé pronásledování tím, že je druhé osobě vyhrožováno, je vyhledávána její blízkost nebo je sledována, je vytrvale kontaktována, omezována v obvyklém způsobu života anebo je zneužito jejích osobních údajů za účelem získání kontaktu. Toto jednání musí navíc být způsobilé vzbudit v oběti důvodnou obavu o život či zdraví své nebo osoby blízké.

Při přípravě nového trestního zákona se uvažovalo v souvislosti s trestným činem nebezpečného pronásledování o více možnostech úpravy. Jednou variantou bylo tento trestný čin specificky neupravovat s tím, že toto jednání lze postihovat dle ustanovení o jiných trestných činech. Další variantou bylo úpravu nebezpečného pronásledování do trestního zákona výslovně zahrnout. Do debaty vstoupila také Rada vlády pro rovné příležitosti žen a mužů, která v květnu roku 2008 přijala usnesení **doporučující, aby nebezpečné pronásledování bylo do trestního zákona zahrnuto jako specifický trestný čin.** K tomuto řešení se Rada přiklonila zejména z toho důvodu, že dílčí útoky skládající se v řetězec nebezpečného pronásledování jsou často buď zcela nepostižitelné, nebo je lze kvalifikovat pouze jako přestupky. Výslovná úprava trestného činu nebezpečného pronásledování byla nakonec do trestního zákona zahrnuta, a to při projednávání návrhu trestního zákona v Ústavně právním výboru Poslanecké sněmovny České republiky.

Osobně považuji skutečnost, že je nebezpečné pronásledování upraveno jako specifický trestný čin, za velmi pozitivní. Stalking se skládá ze série obtěžujících a nebezpečných útoků. Jak jsem již zmínila, bylo právě tento řetězec bez specifické právní úpravy často jen velmi obtížné postihnout dle jiných ustanovení trestního zákona. Skutečnost, že specifická úprava trestného činu nebezpečného pronásledování má smysl, navíc potvrzuje i praxe. **V uplynulém roce bylo Policii České republiky nahlášeno více než pět set případů nebezpečného pronásledování.** Ve stejném roce zároveň bylo za trestný čin nebezpečné pronásledování odsouzeno celkem osmdesát tři osob, což je vzhledem k velmi krátké účinnosti nového trestního zákona poměrně vysoké číslo. Z těchto osmdesát tří odsouzených bylo k nepodmíněnému odnětí svobody odsouzeno třináct osob, zbývajících sedmdesát osob bylo potrestáno podmíněně odloženým odnětím svobody či obecně prospěšnými pracemi.

V souvislosti s postihem trestného činu nebezpečného pronásledování je rovněž třeba uvést, že statistické informace Ministerstva spravedlnosti i Ministerstva vnitra ukazují, že pachateli stalkingu jsou v naprosté většině případy muži a že oběťmi jsou většinou ženy. **Z již zmíněných osmdesátí tří osob odsouzených za trestný čin nebezpečného pronásledování bylo šest žen, což je o něco méně než 8 %.**

Mimo jiné na otázku trestů, které jsou za trestný čin nebezpečného pronásledování udělovány, **reaguje senátní návrh novely trestního zákona, jež trestní sazbu za stalking zdvojnásobuje.** Návrh rovněž upravuje trestněprávní kvalifikaci stalkingu tak, že již nebude nutné splnit podmínku vzbuzení důvodné obavy o život nebo zdraví oběti či osoby jí blízké. V senátním návrhu je rozšířen okruh možného chování, které lze kvalifikovat jako nebezpečné pronásledování. Kromě v současné době v trestním zákoně zahrnutých okruhů návrh **přidává objednávání zboží nebo služeb za použití osobních údajů oběti a dále vytrvalé poškozování jména oběti či jména společnosti nebo instituce, za kterou oběť jedná nebo jejíž je členkou.** Tento návrh by měl být v následujících týdnech projednán senátním Ústavně-právním výborem a Výborem pro vzdělávání, vědu, kulturu, lidská práva a petice.

Nebezpečné pronásledování představuje pro oběť **velmi zásadní psychickou újmu a je nepřijatelným zásahem do svobody a psychické integrity člověka.** Oběť z důvodu dlouhodobého a nepřetržitého pronásledování a obtěžování prožívá neustálý strach z násilníka. Ten v oběti vzbuzuje pocit, že pronásledování může kdykoli a kdekoli vyústit v přímé fyzické násilí vůči oběti samotné či vůči osobě oběti blízké. **Stalking negativně ovlivňuje všechny aspekty života oběti, může vést k omezování běžného způsobu života a k dlouhodobému emočnímu stresu spojenému se stavy deprese či sebevražednými úmysly.** Dle výzkumů navíc vede nebezpečné pronásledování k fyzickému napadení oběti v přibližně **třetině případů** a ke smrti oběti ve **dvou procentech případů.** Stalking tak s sebou nese vysokou společenskou nebezpečnost, neboť se často nejedná pouze o slovní či vizuální obtěžování. **Případy nebezpečného pronásledování, které vedou k fatálnímu konci, nejsou bohužel v České republice výjimečné,** jak dokládá mimo jiné i případ oběti projednávaný Nejvyšším soudem v minulém roce. V tomto tragickém případě vedlo dlouhodobé psychické týrání a pronásledování bývalé partnerky až k její smrti zastřelením bývalým přítelem, který nebyl schopný unést rozchod. Proto považuji zakotvení stalkingu v trestním zákoně za velmi užitečné, neboť možností stíhat tento druh chování jako trestného činu může být zabráněno fatálním následkům. Důsledné stíhání tohoto trestného činu tak může plnit jakousi preventivní funkci před velmi závažnými trestnými činy proti životu a zdraví.

Právě tzv. expartnerský stalking je nejčastější formou nebezpečného pronásledování a je odhadováno, že tvoří více než 50 % všech případů stalkingu. Nebezpečné pronásledování často navazuje na domácí násilí, zejména v případech, kdy jeden z bývalých partnerů pronásleduje toho druhého po té, co došlo k rozchodu z důvodu jeho násilného chování. V těchto situacích se stalking stává pokračováním partnerského

násilí a způsobem udržování kontroly nad bývalou partnerkou nebo, v nižší míře, nad bývalým partnerem.

Vážené dámy, vážení pánové,

jak jsem již zmínila, společenská nebezpečnost stalkingu je velmi vysoká. Považuji proto za důležité věnovat náležitou pozornost prevenci nebezpečného pronásledování, ať už formou osvěty a vzdělávání či formou návrhu konkrétních opatření směřujících k efektivnějšímu postihu pachatelů stalkingu a k vyšší ochraně jeho obětí.

Je zřejmé, že před nebezpečným pronásledováním je nutné chránit zejména ženy, jelikož právě ony tvoří drtivou většinu obětí. **Zároveň však považuji za nezbytné věnovat v tomto ohledu maximální pozornost ochraně dětí a mládeže, a to jak dívek, tak chlapců.** Děti totiž v souvislosti s rozvojem informačních technologií a sociálních sítí čelí nebezpečnému pronásledování v mnohem vyšší míře, než se může zdát. Zkušenosti ze zahraničí ukazují, že tzv. **kyberstalking a kyberšikana, tedy nebezpečné pronásledování vedené prostředky elektronické komunikace,** je pro mladší generaci zvláště závažným problémem. Například výzkumy ve Spojených státech odhalily, že obětí kyberstalkingu je přibližně 13 % vysokoškolských studentek a studentů a až 20 % středoškolských studentek a studentů. **Ještě většímu riziku čelí žáci a žákyně základních škol, kteří internet a zejména sociální sítě používají nebezpečně a mohou se snadněji stát oběťmi kyberstalkingu.** Přitom i v České republice se poslední dobou množí případy obtěžování, ponižování a šikany prostřednictvím blogů, komentářů či zakládáním falešných profilů na sociálních sítích. **Takovéto obtěžování či ponižování je pro děti emočně velmi vysilující a může vést k dlouhodobé či nevratné psychické újmě, někdy dokonce i k sebevraždě.** Kyberstalkingu u dětí a mladistvých je tedy nutné se v rámci prevence nebezpečného pronásledování věnovat. Z těchto důvodů je dle mého názoru nezbytné na zranitelnost dětí na internetu upozorňovat a nabádat rodiče, aby věnovaly pozornost bezpečnosti svých dětí nejen mimo jejich domovy.

V této souvislosti bych také ráda zmínila, že na **problematiku obtěžování dětí na internetu a sociálních sítích částečně reaguje i vládní kampaň Stop sexuálnímu násilí na dětech!**, jejíž jsem **iniciátorkou a realizátorkou** a která byla oficiálně zahájena 4. listopadu 2011.

Za důležité v prevenci nebezpečného pronásledování rovněž považuji **oblast práce s pachateli tohoto trestného činu.** Národní akční plán prevence domácího násilí věnuje práci s násilnými osobami velkou pozornost a předpokládá mimo jiné vytvoření pilotního

programu práce s násilnými osobami. Stejně jako v případě domácího násilí, je i v případech stalkingu účelné zavádět obdobné programy práce s pronásledovateli tak, aby jednak bylo porozuměno jejich motivům a zejména aby bylo možné předejít tomu, že se nebezpečného pronásledování v budoucnu opět dopustí.

V souvislosti s poměrně krátkou dobou, která uběhla od zahrnutí trestného činu nebezpečného pronásledování do trestního zákona se domnívám, že je také důležité **informovat veřejnost a vést vzdělávací aktivity, a to zejména v oblasti ochrany před tímto nebezpečným trestným činem.** V letošním roce bylo možné v novinách zaznamenat řadu článků o dlouhotrvajícím stalkingu, který v mnoha případech přerostl ve fyzické napadení oběti či osoby oběti blízké. Věřím tomu, že pokud bude veřejnost o možnostech ochrany před stalkingem a o nebezpečích s ním spojených, náležitě informována, přispěje to ke snížení těchto případů dlouhotrvajícího stalkingu či k omezení případů, kdy nebezpečné pronásledování přeroste ve fyzické napadení, neboť se veřejnost stane k projevům a známkám stalkingu citlivější.

Vážené dámy, vážení pánové,

Jsem moc ráda, že se na dnešní konferenci sešli odborníci a odbornice z rozličných oblastí zabývajících se problematikou nebezpečného pronásledování. Pevně věřím, že na této konferenci dojde k plodné multidisciplinární diskuzi, která Vám všem poskytne nové podněty k Vaší práci a příležitost k zamyšlení, reflexi a rozšíření si svých odborných znalostí. Přeji Vám všem příjemné a podnětné strávení dnešního dne na této odborné konferenci.

Děkuji Vám za pozornost.